

PROVINCIE ■ UTRECHT

INNOVATIEPROGRAMMA GEZONDE LEEFOMGEVING

SAMEN DE PROVINCIE UTRECHT GEZONDER MAKEN
2022-2024

INHOUD

VOORWOORD

1. DE OPGAVE	2
2. DE KADERS	3
3. AMBITIE EN DOEL	4
4. DE AANPAK	5
5. DE ACTIVITEITEN	6
6. PROGRAMMABEHEER	8

BIJLAGEN

BEGRIPPENLIJST

De woorden in de begrippenlijst staan schuingedrukt in de tekst van dit innovatieprogramma plan gezonde leefomgeving.

UITVOERINGSTABEL

**WE WILLEN ER ALS PROVINCIE DAN OOK VOOR ZORGEN
DAT AL ONZE INWONERS EEN OMGEVING HEBBEN WAARIN
ZE PRETTIG EN GEZOND KUNNEN LEVEN.**

VOORWOORD

Goede gezondheid wordt voor een belangrijk deel bepaald door onze leefomgeving. De plek waar we wonen, werken, bewegen en ontspanning zoeken. We willen er als provincie dan ook voor zorgen dat al onze inwoners een leefomgeving hebben die bij ze past en waar ze prettig kunnen wonen en leven.

Maar hoe doe je dat in een provincie waar de verwachting is dat het inwoneraantal de komende jaren nog flink zal stijgen en waar grote opgaven liggen op het gebied van woningbouw, klimaatadaptatie, energietransitie en mobiliteit? De provincie heeft de ambitie om deze opgaven in te vullen, passend binnen het doel van een gezonde en veilige leefomgeving. De Omgevingsvisie helpt ons daarbij. Hierin staat dat het bereiken van een gezonde en 'veilige' omgeving prioriteit heeft. Dat is mooi en daarom moeten we er met z'n allen voor zorgen dat er bijvoorbeeld voldoende betaalbare woningen zijn, dat er aantrekkelijke fiets- en wandelroutes worden aangelegd en dat er voldoende ruimte is voor recreatie, sport en ontmoeting. Dat onderschrijf ik van harte, maar het moet ook passen binnen de randvoorwaarden die ik zojuist noemde; een gezonde leefomgeving dient immer voorop te staan.

Om die gezonde leefomgeving voor onze inwoners te realiseren, is innovatie en creatief denken hard nodig, omdat de grote ingewikkelde opgaven waar we mee te maken hebben in onze provincie daar ook om vragen. We moeten daarom ook nieuwe ideeën omarmen, innovaties stimuleren en durven experimenteren. En ik zie onze rol als provincie ook vooral als faciliterend en verbindend. Maar ook kennisdelen, regie pakken en streng zijn als het nodig is. Intensief samenwerken met onze partners, zoals gemeenten, bedrijfsleven, onderwijs- en kennisinstellingen, is daarbij keihard nodig. Onze inwoners moeten we hierbij zeker betrekken en hun kennis over hun eigen leefomgeving gebruiken.

Experimenten en leerprocessen in de praktijk zijn leuk en spannend, maar zeker ook belangrijk om daadwerkelijk voor een gezondere leefomgeving en gezondere inwoners te zorgen. De kennis die we opdoen dient inspiratie en input te geven in ons gehele provinciale beleid, waarbij een gezonde leefomgeving voorop staat. Hoe we dat de komende jaren aanpakken leest u in dit Innovatieprogramma Gezonde Leefomgeving.

We hebben als provincie Utrecht de ambitie om in 2050 de gelukkigste en gezondste regio van Nederland te zijn. Ik ga ervoor! Doet u mee?

Rob van Muilekom
Gedeputeerde Gezonde leefomgeving

**DOOR DE LEEFOMGEVING GOED IN TE RICHTEN
KUNNEN WE MET ZIJN ALLEN HET VERSCHIL MAKEN
BIJ HET BEVORDEREN VAN DE GEZONDHEID EN
HET VERKLEINEN VAN GEZONDHEIDSVerschillen
IN DE PROVINCIE UTRECHT**

1. DE OPGAVE

We staan voor stevige uitdagingen om de provincie Utrecht aantrekkelijk te houden om in te wonen, te werken, te recreëren en te ondernemen. Grote opgaven waar de provincie voor staat, zoals woningbouw, klimaatadaptie, energietransitie, voedseltransitie en mobiliteitstransitie, doen de komende jaren een beroep op de schaarse ruimte. En daarmee hebben al die opgaven hun invloed op het gebruik en de inrichting van onze leefomgeving.

Deze uitdagingen vragen om vernieuwende oplossingen: innovatieve, integrale en toekomstgerichte oplossingen. De afgelopen jaren hebben we hiervoor de basis gelegd met het aanjaagprogramma gezonde leefomgeving. Met medeoverheden, kennis- en onderwijsinstellingen, bedrijfsleven en inwoners moeten en willen we integraal samenwerken aan deze complexe opgave om daarmee de gezonde leefomgeving en de gezondheid van onze inwoners bovenaan de agenda te zetten.

Met dit innovatieprogramma richten we ons met onze partners op vraagstukken uit de markt en maatschappij. Deze samenwerking is een belangrijk startpunt voor innovaties op het gebied van een gezonde leefomgeving. We willen met deze partners via praktijkvoorbeelden en lerende netwerken zicht krijgen op de interventies en maatregelen die we samen ontwikkelen en uitvoeren door datagedreven te werken. We richten ons op het verder brengen van innovaties naar andere plekken in en buiten de provincie Utrecht en op verankering in beleid.

Door de leefomgeving goed in te richten kunnen we met zijn allen het verschil maken bij het bevorderen van de gezondheid en het verkleinen van gezondheidsverschillen in de provincie Utrecht.

DEFINITIE GEZONDE LEEFOMGEVING

- LEGO-rapport, Bouwstenen voor Leefomgeving en Gezondheid, RIVM, mei 2021¹

Gezonde leefomgeving is een leefomgeving die als prettig wordt ervaren, die uitnodigt tot gezond gedrag en waar de druk op de gezondheid zo laag mogelijk is.

Meer concreet is een gezonde leefomgeving een leefomgeving die:

- uitnodigt tot bewegen, spelen en sporten, en schoon en veilig is;
- fietsen, wandelen en openbaar vervoer -gebruik stimuleert en zorgt voor goede bereikbaarheid;
- ervoor zorgt dat mensen elkaar kunnen ontmoeten;
- rekening houdt met de behoeften van de (toekomstige) bewoners en specifieke bevolkingsgroepen (kinderen, ouderen, chronisch zieken, gehandicapten, lagere inkomensgroepen);
- een goede milieukwaliteit (geluid, lucht, bodem, externe veiligheid) heeft;
- voldoende groen, natuur en water en aandacht voor klimaatadaptatie heeft;
- gezonde en duurzame woningen heeft;
- een aantrekkelijke en gevarieerde openbare ruimte heeft;
- een gevarieerd aanbod aan voorzieningen (bijvoorbeeld woningen, scholen, winkels, cultuur, bedrijven, openbaar vervoersvoorzieningen, sport) heeft.

¹ LEGO Bouwstenen voor Leefomgeving en Gezondheid, RIVM, 2021

**MET DE INVOERING VAN DE OMGEVINGSWET HEBBEN WIJ ALS
PROVINCIE NIET ALLEEN EEN WETTELIJKE TAAK, MAAR OOK NIEUWE
KANSEN OM EEN GEZONDE LEEFOMGEVING TE BEVORDEREN**

2. DE KADERS

In het Coalitieakkoord Nieuwe energie voor Utrecht (2019-2023) is het bouwen aan een gezonde, groene, duurzame en aantrekkelijke provincie voor onze inwoners en de generaties na ons een belangrijke ambitie. In het Coalitieakkoord staat dat het aanjaagprogramma gezonde leefomgeving wordt geïntensiveerd met extra aandacht voor innovaties.

Naar verwachting treedt in 2022 de Omgevingswet in werking. De Omgevingswet roept de overheid op om zorg te dragen voor een veilige en gezonde fysieke leefomgeving met het jaar 2050 als stip op de horizon. Gemeenten en provincies zijn aan zet bij de inrichting van gezonde aantrekkelijke steden en dorpen, en het meenemen van gezondheid in het ruimtelijk beleid.

In de Omgevingsvisie provincie Utrecht (2021) hebben wij het beschermen en bevorderen van een gezonde leefomgeving als rode draad opgenomen. Het beleid voor gezondheid, veiligheid en milieu uit de Omgevingsvisie wordt uitgewerkt in het Beleidsprogramma Gezond en Veilig, dat in het tweede kwartaal 2022 in werking treedt.

De Omgevingsvisie formuleert de volgende uitgangspunten:

We kiezen gebiedsgericht voor integrale, toekomstgerichte oplossingen waarmee we de

Utrechtse kwaliteiten per saldo behouden of versterken, zo nodig met compenserende maatregelen. We concentreren en combineren nieuwe ontwikkelingen, om zorgvuldig om te gaan met schaarse ruimte en kwaliteiten en door ontwerp en innovatie te stimuleren.

Met de invoering van de Omgevingswet hebben wij als provincie niet alleen een wettelijke taak, maar ook expliciet kansen om een gezonde leefomgeving te bevorderen. Het Rijk vraagt beleidsmakers meer te sturen op kwaliteiten en doelstellingen dan op normen. Dit is relatief nieuw terrein voor de provincies. Gezondheidswinst is niet alleen te behalen door het stellen van normen aan milieubelastende activiteiten in de leefomgeving, maar ook door het bevorderen van gezondheid via bijvoorbeeld het stimuleren van meer bewegen en het aanleggen en verbinden van meer groen.

Naast beleid, met waar nodig bijbehorende regels, is het ook nodig te werken aan een vernieuwende aanpak en interventies die innovatief, integraal en toekomstgericht zijn. Dit willen we graag samen met gemeenten, kennisinstellingen, bedrijfsleven en inwoners oppakken. Ook met aandacht voor de moeilijk bereikbare en kwetsbare inwoners, zoals benadrukt in onze Omgevingsvisie. Hiervoor hebben we dit Innovatieprogramma Gezonde leefomgeving 2022-2024 opgesteld.

MET PUBLIEKE EN PRIVATE PARTIJEN ZETTEN WE IN OP GEZONDERE EN GELUKKIGE INWONERS VAN DE PROVINCIE DOOR TOEPASSING VAN TECHNOLOGISCHE EN SOCIALE GEZONDHEIDSINNOVATIES IN DE PRAKTIJK

3. AMBITIE EN DOELEN

HET IS ONZE AMBITIE OM ALS PROVINCIE UTRECHT IN 2050 DE GELUKKIGSTE EN GEZONDSTE REGIO VAN NEDERLAND TE ZIJN

Met dit innovatieprogramma geven we invulling aan de uitgangspunten van onze Omgevingsvisie. Om dat goed te doen, is innovatievermogen nodig. Met publieke en private partijen zetten we in op gezondere en gelukkige inwoners van de provincie, door toepassing van technologische en sociale gezondheidsinnovaties in de praktijk. Wij stimuleren en faciliteren dit en geven de richting aan.

Met de innovaties in dit programma richten we ons op het sneller bereiken en realiseren van een gezonde leefomgeving en gezond gedrag. Waarmee we ook een bijdrage leveren aan het economisch profiel gezond stedelijk leven van de regio Utrecht.

Het innovatieprogramma gezonde leefomgeving richt zich op:

1: SAMENWERKEN IN VERNIEUWENDE NETWERKEN

Resultaat: allianties gezonde leefomgeving met kennis- en onderwijsinstellingen, bedrijfsleven, overheden en inwoners, waarin op innovatieve wijze wordt samengewerkt om zo tot nieuwe inzichten te komen.

2: HET STIMULEREN VAN INNOVATIEVE PRAKTIJKVOORBEELDEN

Resultaat: onderbouwing van maatregelen met impact op gezonde leefomgeving en gezond gedrag, die we kunnen gebruiken in onze ontwerpprincipes en als basis voor beleid en programma's.

3: INTERACTIEF SAMENWERKEN MET INWONERS
Resultaat: versterkt de betrokkenheid en verdiept het kennisniveau van inwoners en professionals over gezonde leefomgeving en gezond gedrag.

4: DATAGEDREVEN KENNIS TOEPASSEN IN DE PRAKTIJK

Resultaat: innovatieve oplossingen die helpen bij het gezonder inrichten van onze steeds drukker provincie. Met behulp van data verkrijgen we inzicht in welke ontwerpprincipes écht het verschil maken en zorgen we tegelijkertijd voor transparantie van de gemaakte keuzes en besluiten.

5: LEREN VAN INNOVATIES

Resultaat: versnelling en opschaling van innovaties gezonde leefomgeving naar andere wijken, plekken en regio's.

6. INSPIREREND VOORBEELD ZIJN

Resultaat: samen met onze partners maken we van de provincie Utrecht de voorbeeldregio voor gezond leven in Nederland en Europa.

Door de fysieke leefomgeving goed in te richten maken we met zijn allen het verschil bij het bevorderen van de gezondheid en het verkleinen van gezondheidsverschillen in de provincie Utrecht.

WE ZOEKEN, ONTWIKKELEN EN TESTEN NIEUWE OPLOSSINGEN VOOR EEN GEZONDERE LEEFOMGEVING SAMEN MET EN VOOR INWONERS EN DRAGEN BIJ AAN DE VERDERE VERSPREIDING HIERVAN

4. DE AANPAK

In dit innovatieprogramma gaan we per activiteit actief op zoek naar de integrale samenhang en verbindingen. We zoeken, ontwikkelen en testen nieuwe oplossingen voor een gezondere leefomgeving samen met en voor inwoners en dragen bij aan de verdere verspreiding hiervan. We beginnen niet bij nul, maar maken gebruik van de ervaringen en de netwerken die we de afgelopen jaren, o.a. in het aanjaagprogramma gezonde leefomgeving hebben opgebouwd. Gedurende de programmaperiode meten we wat de resultaten zijn van de activiteiten. De kennis die we opdoen is inspiratie en input voor andere provinciale programma's, waarbij een gezonde leefomgeving voorop staat.

Om focus aan te brengen in onze aanpak, hebben we de doelen uit hoofdstuk 3 samengevat in de volgende drie speerpunten:

ONTWIKKELEN VAN INNOVATIEVE INSTRUMENTEN EN PRAKTIJKVOORBEELDEN

We stimuleren, faciliteren en participeren in living labs waarin we met onze partners technologische en sociale innovaties ontwikkelen en/of instrumenten op het gebied van gezonde leefomgeving. Zowel in het fysieke als in het sociale domein. Dit doen we vooral met de samenwerkingspartners uit de Data- en Kennishub Gezond Stedelijk Leven (DKH GSL) en Health Hub Utrecht (HHU). En via projecten die voortvloeien uit de subsidieregeling Klimaatbestendige, Groene en Gezonde Steden en Dorpen.

VERDER BRENGEN VAN INNOVATIES

Lerende netwerken zijn een belangrijke succesfactor bij innovatieve experimenten. Ook voor het verder brengen daarvan naar andere wijken, plekken en regio's. Werkenderwijs evalueren we in lerende netwerken de toegepaste innovaties. Op basis daarvan stellen we ons programma bij en maken we keuzes om succesvolle innovaties verder te brengen, op te schalen en op andere plekken in de provincie toe te passen. Bovendien dragen we bij aan verankering van de nieuwe kennis en inzichten in werkwijzen, provinciaal omgevingsbeleid en beleid van onze partners.

Via lezingen, workshops en werkbezoeken bieden we een podium aan partijen die werken aan een gezonde leefomgeving. Om ervaringen te delen, om te inspireren en om elkaar te laten zien wat er mogelijk is en welke uitdagingen we tegenkomen.

INSPIREREN

We geven invulling aan de positie van de regio Utrecht als hét living lab voor gezond leven in Nederland en Europa. Samen met onze partners stimuleren, faciliteren en participeren we in de verdere ontwikkeling van de regio Utrecht, als inspirerend voorbeeld, zowel op inhoud als op samenwerking.

5. DE ACTIVITEITEN

In de bijlage vindt u een overzicht van de voorgenomen activiteiten. Het gaat hier onder meer om:

- samen met inwoners werken aan innovatieve tools waarmee we beter inzicht krijgen in de betekenis van rustige plekken voor verschillende mensen;
  - slimme (realtime) monitoring van de leefomgeving bijvoorbeeld zoals bij het project Snuffelfiets en de monitoring van de Regiodeal Vitale wijken;
  - faciliteren van inwonercommunities op het gebied van gezonde leefomgeving zoals bij Samen meten Utrecht en Zusterparken;
  - participeren in vernieuwende lerende netwerken zoals we o.a. doen bij de Data- en Kennishub Gezond Stedelijk Leven en de Health Hub Utrecht;
  - stimuleren van innovatieve praktijkvoorbeelden en initiatieven, o.a. via de subsidieregeling Klimaatbestendige, Groene en Gezonde Steden en Dorpen 2021-2023;
  - positioneren provincie Utrecht als inspirerende voorbeeldregio voor gezond stedelijk leven;
- De kennis die we opdoen is inspiratie en input voor andere (provinciale) projecten en programma's, waarbij een gezonde leefomgeving voorop staat.

Het activiteitenoverzicht in de bijlage is een momentopname. Voortschrijdende inzichten en nieuwe ontwikkelingen zullen voortdurend leiden tot aanpassing of toevoeging van activiteiten. Deze uitvoeringstabel kunt u lezen als een actueel overzicht van bestaande en voorgenomen activiteiten.

Hieronder benoemen we drie voorbeelden die al gestart zijn. Ze geven een concreet beeld van de activiteiten die we ondernemen, van de thema's die we raken en van de werkwijzen die we volgen.

ONTWIKKELEN VAN INNOVATIEVE PRAKTIJKVOORBEELDEN: PROJECT STILLE STAD

Een gezonde leefomgeving heeft een positieve invloed op onze gezondheid. Stille en rustige plekken zijn een essentieel onderdeel van een gezonde leefomgeving en hebben direct effect op de gezondheid van inwoners. Met de stapeling van opgaven in wijken en buurten, de snelle veranderingen en toenemende verdichting wordt de publieke ruimte steeds kleiner. In die kleinere publieke ruimte vindt steeds meer plaats. Evenementen, festivals, meer voetgangers en fietsers en meer ontmoetingen zorgen voor het ontstaan van meer geluid. Met als direct gevolg dat het aantal plekken om tot rust te komen afneemt. En hoewel het bekend is dat het voor de gezondheid heel belangrijk is een goede balans te vinden en te behouden tussen rust en reuring, hebben we nog geen antwoord op de vraag: 'hoe doe je dat in de praktijk?'. In het project Stille Stad werken we samen met inwoners en professionals aan ontwerpprincipes voor stille plekken in steden en dorpen. Hiermee kunnen we beter sturen op een goede, toekomstige balans tussen rust en reuring en daarmee op een gezondere leefomgeving. Deze kennis en inzichten worden gedeeld met de Data- en Kennishub Gezond Stedelijk Leven en met onze in- en externe partners. Gemeente Amersfoort is de eerste partner waarmee dit project in een aantal wijken wordt uitgevoerd.

VERDER BRENGEN VAN INNOVATIES: LEREND NETWERK PROJECT SNUFFELFIETS

De provincie Utrecht heeft als doel om fietsen te stimuleren én ervoor te zorgen dat de luchtkwaliteit gezond is. Om fietsroutes en de luchtkwaliteit langs deze routes in kaart te brengen is een experiment met de Snuffelfiets gestart. Vanaf juni 2019 brachten ruim 500 inwoners in de provincie Utrecht met een sensor op hun fiets de gefietste routes en de luchtkwaliteit onderweg in kaart. Snuffelfiets is begonnen als samenwerking tussen de Provincie Utrecht, de bedrijven Civity en SODAQ en RIVM, onder de vlag van de Data- en Kennishub Gezond Stedelijk Leven. Er haken steeds meer provincies en gemeenten aan bij het project. Zoals Gelderland, Zeeland, Amersfoort, Sittard-Geleen, 's-Hertogenbosch, Zwolle, maar ook het Deense Aalborg en Zweedse Göteborg. Om met snuffelfietsprojectleiders en andere direct betrokkenen kennis en ervaringen te kunnen delen, starten we een Community of Practice (CoP) Snuffelfiets. Nu het aantal projecten stijgt, stijgt ook de behoefte om van elkaar te leren en antwoord te krijgen op vragen als:

- Hoe zet je een lerend netwerk van inwoners op en hoe onderhoud je contact met hen op?
- Hoe beoordeel je de data die je verzamelt? Hoe zet je die om in beleid?
- Hoe betrek je de politiek?
- Hoe borg je privacy en andere publieke waarden?
- Hoe betrek je de interne organisatie?
- Hoe kan je samenwerking zoeken met andere organisaties?

De verzamelde snuffelfietsgegevens worden door het RIVM op kwaliteit beoordeeld en samen met de ervaringen uit de CoP helpt het overheden bij het verbeteren van de infrastructuur voor fietsers en het ontwikkelen van gezondere fietsroutes.

INSPIREREN: KOEPELVERHAAL GEZONDE LEEFOMGEVING

We geven met partners in de regio invulling aan de positie van de provincie Utrecht als de inspirerende voorbeeldregio voor gezond leven in Nederland en Europa. We stellen een koepelverhaal op, waarin we vanuit de inhoud van het innovatieprogramma, onze public affairs strategie benoemen en uitwerken in gerichte lobby- en subsidieactiviteiten richting Rijk en Europa. In het gezamenlijk koepel-verhaal komen verschillende boodschappen van verschillende doelgroepen samen onder één dak. Partijen hebben hiermee in een oogopslag zicht op de onderliggende kernboodschappen van hun samenwerkingspartners, wat tot meer samenhang in de communicatie kan leiden. Dit doen we in nauwe afstemming met onze netwerkpartners. We betrekken hierin het Europese WHO netwerk Regions for Health, waarvan we partner zijn.

6. PROGRAMMABEHEER

Vanwege het netwerkarakter zetten we de middelen voor het innovatieprogramma niet meteen voor drie jaar vast, maar verdelen we die indicatief naar jaarschijven. De daadwerkelijke bestedingen worden vastgesteld via de reguliere planning-en-controlcyclus.

FINANCIËN EN STURING

Voor de programmaperiode 2022-2024 is er jaarlijks 6,2 fte aan personele formatie opgenomen en is structureel budget in de begroting opgenomen:

	2022	2023	2024
Ontwikkelen van innovatieve instrumenten en praktijkvoorbeelden	320.000	235.000	150.000
Verder brengen van innovaties	230.000	200.000	278.000
Inspireren	74.000	54.000	95.000
<i>Totaal</i>	624.000	489.000	523.000

Dit budget is belegd in de meerjarige provinciale begroting, die door Provinciale Staten is vastgesteld. Dit meerjarige budget wordt vooral ingezet op de uitvoering van projecten vanuit het innovatieprogramma gezonde leefomgeving.

RAPPORTAGE EN MONITORING

In de provinciale programmabegroting is in programma 3 Bodem Water en Milieu het beleidsdoel opgenomen:

3.4 De leefomgeving is gezond en veilig.

In aanvulling daarop is in de provinciale programmabegroting een meerjarendoel toegevoegd:

3.4.1 Er zijn meer impulsen voor een gezonde leefomgeving ontwikkeld.

We volgen de voortgang van het programma aan de hand van de resultaten die we boeken en de financiële verplichtingen. We rapporteren de financiële voortgang met de P&C-cyclus. De inhoudelijke resultaten en leerervaringen delen we jaarlijks in een voortgangsrapportage.

RISICO'S EN BEHEERSMAATREGELEN

Het innovatieprogramma is een flexibel programma dat maatwerk levert in nauwe samenwerking met interne en externe partners. Resultaten zijn dus in veel gevallen afhankelijk van de inzet van andere partijen. Dat is een risico en vraagt om een zorgvuldige procesaanpak en afsprakenkader. De ervaringen van de afgelopen periode zijn daarbij een belangrijke input. Heldere procesafspraken en zorgvuldige naleving zijn de belangrijkste voorwaarden van risicobeheersing.

FINANCIËN

Maatwerk leveren betekent dat er soms handelingsnelheid nodig is. Dat is een risico, gegeven de provinciale handelingsprotocollen, en het schuurt soms met bedrijfsprocessen binnen de provincie. Binnen deze randvoorwaarden zoeken we niettemin de meest flexibele werkwijze die maatwerkoplossingen mogelijk maakt.

BORGING

Het voorliggende programma legt een stevig accent op borging. Dit is een langdurig proces en afhankelijk van schakels in het gehele speelveld. Dit onderwerp vraagt daarom volle aandacht. Eind 2022 maken we een uitgebreid stappenplan. Dat is het startschot voor het zetten van vervolgstappen die uiterlijk in 2024 uitmonden in een definitief borgingsplan voor het behoud en de doorontwikkeling van de expertise, werkwijzen en activiteiten van het innovatieprogramma gezonde leefomgeving. Hiermee ronden we het innovatieprogramma gezonde leefomgeving af en brengen we het naar de lijnorganisatie.

BIJLAGE 1 BEGRIPPENLIJST

AANJAAGPROGRAMMA GEZONDE LEEFOMGEVING

In 2016 startte de provincie Utrecht met het aanjaagprogramma gezonde leefomgeving. Dit programma focuste op een sterk aanjagende, verbindende rol van de provincie. Samen met medeoverheden en kennisinstellingen zorgde de provincie voor het verder agenderen en uitwerken van de opgave op gezonde leefomgeving. In de provincie Utrecht is een sterk netwerk opgebouwd. Ook nationaal en internationaal zijn er samen met partners belangrijke stappen gezet en daardoor wordt onze regio nu als voorbeeldregio voor gezond stedelijk leven gezien.

COMMUNITY OF PRACTICE (COP)

Na de testfase van het lokale proefproject/living lab gaat de innovatie verder als Community of Practice, om het vraagstuk/product dat getest is in het living lab te verbreden en te implementeren op wijk-schaal, regionale en/of nationale schaal of nog verder. Community of Practice is een praktijkgerichte gemeenschap van personen die aanverwante vraagstukken en opgaven met elkaar uitwisselen om hiervan te leren.

DATA- EN KENNISHUB GEZOND STEDELIJK LEVEN (DKH GSL)

De Data- en Kennishub Gezond Stedelijk Leven (gezondstedelijklevenhub.nl) is een onafhankelijk en open platform van publieke en private organisaties. Provincie Utrecht is partner, voorzitter van het bestuurlijk overleg en ambtelijk sterk vertegenwoordigd. Samen met inwoners wordt gewerkt aan oplossingen voor een gezonde stedelijke leefomgeving. De organisaties binnen deze hub ontwikkelen wetenschappelijk onderbouwde, datagedreven concepten en instrumenten die een positief effect hebben op de gezondheid van iedereen die woont, werkt of recreëert in een stedelijke omgeving. Nu en in de toekomst.

In de Data- en Kennishub worden kennis en inzichten toegepast in living labs, wijken of gebieden, waar in multiple helix verband geëxperimenteerd wordt, interventies worden gedaan en goede monitoring plaatsvindt.

Tegelijkertijd wordt hiermee een community of practice opgebouwd; een lerende omgeving waar doorontwikkeling, opschaling en implementatie plaatsvindt. Binnen de DKH GSL wordt vraaggestuurd gewerkt in innovatielijnen. De provincie Utrecht participeert in deze innovatielijnen en is coördinator van twee van deze innovatielijnen (Slimme monitoring en Digital Twin; zie de uitvoeringstabel).

HEALTH HUB UTRECHT NETWERK (HHU)

Health Hub Utrecht (healthhubutrecht.nl) vormt de paraplu voor zo'n 40 partijen die zich aangesloten hebben bij het streven naar positieve gezondheid. Met als doel: gelukkig en gezond leven moet in 2030 bereikbaar zijn voor iedereen. Praktijk, onderzoek, beleid, ontwerp, evenementen en ondernemen: de netwerkorganisatie krijgt steeds meer vorm. De partners binnen Health Hub Utrecht bieden een gevarieerd aanbod van ondersteuning om veelbelovende initiatieven te helpen en ontwikkelkansen te benutten. De provincie Utrecht participeert in dit netwerk en stimuleert het bespreken en aanpakken van vraagstukken op het snijvlak van de fysieke en sociale leefomgeving. Dat gebeurt onder andere in de vorm van challenges. De komende periode staat preventie hoog op de agenda, waarbij een gezonde leefomgeving een van de speerpunten is.

INNOVATIE

Innovatie is vernieuwing van iets concreets: van een product (productinnovatie), technologie (technologische innovatie), productieproces (procesinnovatie), organisatie (organisatie-innovatie), markt (marktinnovatie) en/of samenleving (sociale innovaties). In dit programma richten we ons op technologische en sociale innovatie in concrete praktijksituaties.

SOCIALE INNOVATIE is een verzamelnaam voor initiatieven van mensen en organisaties gericht op innovatieve oplossingen voor maatschappelijke vraagstukken. Bij sociale innovaties gaat het om vernieuwingen in organisaties en de samenleving.

TECHNOLOGISCHE INNOVATIE gaat over het ontwikkelen van nieuwe technologie waardoor nieuwe processen en producten ontstaan.

LEREND NETWERK

Een lerend netwerk is een groep personen van verschillende organisaties die vanuit een gemeenschappelijk belang of een gedeelde passie ervaring, informatie en kennis deelt, met als doel een gezamenlijke ambitie te realiseren. Op deze manier wordt de saamhorigheid en de samenwerking rondom een vraagstuk verbeterd. Met een lerend netwerk heb je de intentie om voor langere tijd aan een vraagstuk te werken als je nog niet precies weet hoe je de ambitie kunt realiseren. Binnen het netwerk wissel je over een langere periode kennis en innovatieve ideeën uit, om zo tot nieuwe inzichten te komen. Binnen het netwerk kun je living labs en communities of practice opzetten en/of faciliteren.

LIVING LAB/FIELDLAB

Bij innovaties is het belangrijk om eerst in de praktijk te testen of ze kunnen worden ingepast in ons dagelijks leven, gewoonten en gebruiken. De plek waar we zo'n praktijkexperiment uitvoeren met onze lerend netwerk partners en stakeholders noemen we een living lab of een fieldlab.

MULTIPLE HELIX

Nieuw samenwerkingsverband met overheid, bedrijfsleven, onderwijs en inwoners. Afhankelijk van het project/netwerk kunnen de betrokkenen nader gespecificeerd worden: klanten, consumenten, investeerders, designers, kunstenaars en corporaties. Iedereen mag meedoen. Op die manier moet nog beter dan nu de verbinding gelegd worden tussen technologie, design en sociale innovatie.

BIJLAGE 2 UITVOERINGSTABEL

ACTIVITEIT	TOELICHTING	2022	2023	2024
1. ONTWIKKELEN VAN INNOVATIEVE INSTRUMENTEN EN PRAKTIJKVOORBEELDEN	<p>We gaan samen met partners aan de slag met innovatieve praktijkvoorbeelden en instrumenten op het gebied van het gezonder inrichten van de leefomgeving.</p> <p>Belangrijke vragen die wij willen beantwoorden zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Welke innovaties zijn beschikbaar en gaan we testen in de praktijk? - Wat is de potentiële gezondheidswinst en komt die terecht bij de groepen die dit het hardste nodig hebben? - Hoe betrekken we van het begin tot het eind bewoners? - Hoe vergroten we het potentieel voor het verder brengen van de innovaties naar andere plekken? <p>Hieronder een actueel overzicht van bestaande en voorgenomen activiteiten.</p>			
1.1 Project Stille stad	<p>In het project Stille Stad ontwikkelen we samen met inwoners en gemeenten innovatieve tools (analyse, co-creatie en ontwerp) aan de hand waarvan we beter inzicht krijgen in de betekenis van rustige plekken voor verschillende mensen. Het levert ons, aanvullend op kwantitatieve data als geluidsbelasting, ook kwalitatieve data (ervaringsdata) op. Samen met inwoners en professionals werken we aan ontwerpprincipes voor stille plekken in steden en dorpen. Zij krijgen hiermee concrete handvatten om bestaande rustige plekken te behouden en nieuwe rustige plekken te creëren. Gemeente Amersfoort is de eerste partner waar dit project samen met inwoners in een aantal wijken wordt uitgevoerd. De kennis die we opdoen wordt gedeeld in de Data-en Kennishub Gezond Stedelijk Leven (DKH) en met geluidsprofessionals.</p>	■		
1.2 Fieldlabs sport en bewegen	<p>Bewegen en sporten zijn belangrijk voor de gezondheid en een gezonde leefomgeving zet mensen aan tot meer bewegen en sporten. Voor gemeenten is het belangrijk om te weten welke aanpassingen er gedaan kunnen worden in een bestaande wijk of hoe een nieuwbouwwijk kan worden ingericht zodat deze de inwoners aanmoedigt om te sporten en bewegen. Samen met het provinciale beleidskaderteam sport en bewegen zetten we drie fieldlabs op over uitnodigende buitenruime, sportieve routes en open sportparken.</p> <p>In de fieldlabs worden experimentele maatregelen in een praktijksituatie toegepast en wordt getoetst welke maatregelen leiden tot meer sport en bewegen. Door verschillende gemeenten te betrekken en kennis- en netwerkbijeenkomsten te organiseren, wordt er veel informatie gedeeld over een beweegvriendelijke omgeving. De fieldlabs zijn ook opgenomen in het beleidskader Sport en bewegen. De projectleiding is belegd bij het beleidskader, innovatie-expertise op het gebied van gezonde leefomgeving wordt geleverd vanuit het innovatieprogramma.</p>	■	■	■
1.3 Afweging gezonde leefomgeving in gebiedsontwikkelingen	<p>Samenwerking met het provinciale Netwerk Omgevingsgericht Werken (NOW!), Team Versnelling Woningbouw, DKH GSL en HHU in gebiedsprojecten en -processen waarin verschillende provinciale opgaven samen komen. De insteek van deze samenwerking is antwoord te krijgen op de vraag hoe we samen met onze partners bij stapeling van ambities de afweging kunnen maken ten gunste van gezondheid. Denk bij voorbeeld aan de ontwikkeling van Maanwijk in Leusden of de A12-zone.</p>	■	■	■
1.4 Slimme monitoring projecten	<p>Binnen de DKH GSL innovatielijin Slimme monitoring testen we met inwoners en professionals nieuwe (sensor)technologieën voor het (realtime) monitoren van de leefomgeving. We vertalen deze statische of dynamische informatie naar concrete, goed onderbouwde adviezen voor inwoners, bestuurders en bedrijven. Wat kunnen zij doen om de leefomgeving te verbeteren?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Samen Meten: Snuffelfiets, Telraam, hittestress, beleving - Monitoring Regiodeal Vitale Wijken - Sensoren en dataplatform 	■	■	■

ACTIVITEIT	TOELICHTING	2022	2023	2024
1.5 Ontwikkeling tool om de beloopbaarheid van wijken en buurten te meten	Samen met het Rijk, Wageningen University & Research, DKH GSL en collega's van mobiliteit ontwikkelen we een gebruiksvriendelijke tool om inzicht te geven in de beloopbaarheid van wijken en buurten in zijn algemeenheid, maar ook voor speciale doelgroepen.	■		
1.6 Digital Twin voor gezonde leefomgeving	Steeds vaker wordt een digitale 3D kopie van de werkelijkheid gebruikt om de echte leefomgeving in beeld te brengen: een Digital Twin. Alles in deze digitale omgeving lijkt zoveel mogelijk op de echte stad of buurt. In samenwerking met DKH GSL-partners ontwikkelen we een 3D methodiek met indicatoren voor gezonde gebiedsontwikkeling, waarmee verschillende scenario's kunnen worden geanalyseerd en beoordeeld op gezondheidseffecten.	■	■	■
1.7 Integrale subsidieregeling Klimaatbestendige, Groene en Gezonde Steden en Dorpen 2021-2023	De subsidieregeling stimuleert en maakt initiatieven mogelijk in verschillende fasen (onderzoek, planvorming of uitvoering) en op verschillende schaalniveaus. Met deze subsidieregeling wordt de unieke samenwerking tussen het Programma Klimaatadaptatie, het Innovatieprogramma Gezonde Leefomgeving en de Aanpak Biodiversiteit in Stad en Dorp, bekrachtigd. Samen met het provinciale programma Slimmer met Data voeren we een evaluatie/impact meting uit van de subsidieregeling.	■	■	■
2 VERDER BRENGEN VAN INNOVATIES	We gaan met professionals via verschillende lerende netwerken (DKH GSL en Health Hub Utrecht) aan de slag met het verder brengen van innovatieve praktijkexperimenten naar andere wijken, plekken, regio's en wie weet zelfs naar andere landen. We participeren in initiatieven die er al zijn, zoals vanuit de DKH GSL, de Health Hub Utrecht, Regiodeal Vitale Wijk, Merwedelab en Cartesiusdriehoek. Met inwoners gaan we aan de slag met de innovaties. We zetten samen met onze collega's en partners vanuit verschillende invalshoeken in op inspiratie workshops, trainingen en werkbezoeken over gezonde leefomgeving innovatieprojecten. Hieronder een actueel overzicht van bestaande en voorgenomen activiteiten.			
2.1 Participeren in DKH GSL en Health Hub	<p>In de Data- en Kennishub werken we aan wetenschappelijk onderbouwde, datagedreven concepten en instrumenten die een positief effect hebben op de gezondheid van iedereen die woont, werkt of recreëert in een stedelijke omgeving worden. Samen met onze partners en met inwoners wordt vraaggestuurd gewerkt aan oplossingen voor een gezonde stedelijke leefomgeving. De provincie Utrecht is binnen de DKH GSL voorzitter van het bestuurlijk overleg, lid van het Management Team en de Partnerraad, en trekker van de innovatielijnen slimme monitoring & Digital Twin.</p> <p>In de Health Hub Utrecht wordt gewerkt aan een gelukkig en gezond leven voor iedereen (dat in 2030 bereikbaar moet zijn). We werken aan vraagstukken op het snijvlak van de fysieke en sociale leefomgeving. De komende periode staat preventie hoog op de landelijke en regionale agenda, waarbij een gezonde leefomgeving een van de speerpunten is. Binnen dit netwerk zijn we lid van het bestuurlijk overleg, trekker van de deelcoalitie Gezonde Leefomgeving, Trekker van het thema 'Samen Leren in de Health Hub' en Lid van de Young Health Hub Utrecht.</p>	■	■	■
2.2 Inwonercommunity parkinclusief Ontwikkelen/ Zusterparken	Het gedachtegoed van parkinclusief ontwikkelen is: wat als we onze hele leefomgeving beschouwen als een groot Nationaal Park? Wanneer we groen, erfgoed en landschap als uitgangspunt nemen voor groei? En onze woonopgave, mobiliteit en bedrijvigheid hierin een plek geven? In plaats van andersom. In opdracht van het innovatieprogramma en samen met het programma Groen Groeit Mee wordt de bottom-up beweging 'Zusterparken' als onderdeel van de aanpak 'Parkinclusief Ontwikkelen' verder uitgebouwd. We ontwikkelen een aanpak voor initiatiefgroepen in dorpen en steden in de provincie Utrecht die zich inzetten voor groen en daarmee bijdragen aan een gezondere leefomgeving. De 'Utrechtse' aanpak wordt landelijk gepositioneerd als onderdeel van de Community of Practice Delta Metropool en de Community London National Park City.	■	■	■

ACTIVITEIT	TOELICHTING	2022	2023	2024
2.3 Inwonercommunity Samen Meten Utrecht	We creëren en faciliteren een levendige beweging van inwoners die citizen science-vraagstukken op het terrein van gezonde leefomgeving onderzoeken en meedoen aan verschillende citizen science projecten in de DKH GSL. Hiertoe wordt een platform ontwikkeld waarbinnen data-gerelateerde citizen science experimenten in de provincie Utrecht kunnen ontstaan en groeien en waarbinnen ze zichtbaar zijn. Ook wordt gezorgd voor een goede inbreng van inwoners binnen de DKH GSL.	■	■	■
2.4 Lerend netwerk voor professionals Snuffelfiets-projecten	Snuffelfiets is in 2019 begonnen als samenwerking tussen de Provincie Utrecht, Civity, SODAQ en RVM. Daarna zijn er meer provincies en gemeenten aangehaakt, zoals Gelderland en Zeeland. Ook in Amersfoort, Sittard-Geleen, 's-Hertogenbosch en Zwolle (en in het Deense Aalborg en Zweedse Göteborg) is gesnuffelfietst. Er is belangstelling vanuit diverse andere gemeenten om ook aan te haken. Het mooie van het project is dat elke gemeente of provincie op een erg laagdrempelige manier kan meedoen. Overheden krijgen bovendien snel resultaat, de data kan vrij snel en eenvoudig worden gebruikt. Maar nu het aantal projecten stijgt, stijgt ook de behoefte bij de initiatiefnemers in de verschillende gemeenten en provincies om van elkaar te leren. De meer ervaren initiatiefnemers uit Utrecht kunnen hun lessen delen met bijvoorbeeld Zeeland. Maar andersom kunnen de inzichten van de nieuwe deelnemers ook heel interessant zijn voor de deelnemers van het eerste uur. Daarbij kunnen er gezamenlijk nieuwe behoeften ontstaan waardoor het project als geheel wordt verbeterd.	■	■	
2.5 Health Transformation School (Health Hub Utrecht)	De Health Hub Utrecht zet in op een transformatie van het denken in ziekte en zorg naar gezondheid en geluk. Hiervoor is samenwerking over domeinen heen noodzakelijk: de Utrechtse Health Transformation School. Deelnemers aan de Health Transformation School gaan in de praktijk aan de slag met vraagstukken uit de Health Hub Utrecht coalities. Hiermee vergroten ze hun netwerk in de regio, leren nieuwe vaardigheden om samen te werken in netwerken en ontwikkelen het omgevingsgericht werken. Met het UtrechtLab wordt overlegd hoe de ervaringen van de deelnemers vanuit de provincie Utrecht in de organisatie worden geborgd.	■	■	
2.6 Lerend netwerk voor gemeenten	We verkennen of we in samenwerking met de DKH GSL, Health Hub Utrecht, regiodeal Vitale Wijken, Merwedelab en/of Cartesiusdriehoek een lerend netwerk kunnen oprichten voor gemeenten. In zo'n netwerk kan onderzocht worden hoe wijkinnovaties verder gebracht kunnen worden naar andere wijken, naar andere plekken, en/of op regioniveau. We werken toe naar een overzicht van werkzame interventies en hun impact voor gezonde leefomgeving op wijkniveau. We ontwikkelen een methodiek voor lerende netwerken waarin de diverse leerprocessen onderdeel zijn (zoals binnenhalen van kennis, gebruiken van evaluaties, sociaal leren in netwerken en werkvormen tijdens werksessies van het netwerk).	■	■	■
2.7 Organiseren van inspiratie-bijeenkomsten en workshops, praktijktrainingen, werkbezoeken, master-classes	We zetten samen met externe partners vanuit verschillende invalshoeken (onder andere sociale agenda, voedsel en sport & bewegen) in op inspiratiewerkshops, trainingen en werkbezoeken over gezonde leefomgeving. We laten succesvolle interventies en projecten uit de praktijk zien. Inspirerende partijen en trainers laten goede voorbeelden, interventies, experimenten, samenwerkingsvormen, financieringsmogelijkheden en instrumenten zien en maken inzichtelijk hoe dit kan worden toegepast in de praktijk.	■	■	■
2.8 Hoog(ge)bouwd bijeenkomst en vervolgonderzoek naar kansen en dilemma's in de praktijk	We staan samen met onze gemeenten voor een flinke uitdaging om voldoende woningen te realiseren. Gestapeld of hoger bouwen kan een bijdrage leveren aan het oplossen van het woningtekort. Maar hoe zorgen we dat hoogbouw aantrekkelijk is om in te wonen en te leven, welke locaties zijn geschikt en hoe betrekken we de omgeving bij ontwikkeling van hoogbouw? We organiseren samen met Team Versnelling Woningbouw een bijeenkomst en doen vervolgonderzoek naar kansen en dilemma's in de praktijk.	■		

ACTIVITEIT	TOELICHTING	2022	2023	2024
3 INSPIREREN We geven invulling aan de positie van de regio Utrecht als hét living lab voor gezond leven in Nederland en Europa. Samen met onze partners stimuleren, faciliteren en participeren we in de verdere ontwikkeling van de regio Utrecht als inspirerend voorbeeld, zowel op inhoud als op samenwerking.				
3.1 Participeren in WHO Europe Regions for Health network	Het Regions for Health netwerk biedt aan Europese regio's een platform voor participatie en samenwerking op gezondheidsuitdagingen. Het netwerk jaagt gezondheidsinnovaties aan en zet in op het delen en het samen leren van inspirerende voorbeelden. De provincie Utrecht werkt met andere regio's uit het netwerk aan 1. het integreren van gezond leven in alle beleidsterreinen (Health in All Policies), 2. het ontwikkelen van grensoverschrijdende uitwisseling van strategieën en praktijkvoorbeelden op het gebied van gezonde leefomgeving en 3. het vinden van beproefde manieren om effectief samen te werken in de multiple helix.	■	■	■
3.2 Opstellen en uitvoeren koepelverhaal Gezonde leefomgeving/ Healthy Urban Living	We geven samen met partners in de regio invulling aan de positie van de regio Utrecht als hét living lab voor gezond leven in Nederland en Europa. We stellen hiertoe een koepelverhaal op, waarin we onze public affairs strategie benoemen en onder meer uitwerken in gerichte lobbyactiviteiten richting Rijk en Europa. We betrekken hierin het Europese WHO netwerk Regions for Health, waarvan we partner zijn. Dit doen we in nauwe samenwerking met onze netwerkpartners. Om onze public affairs strategie nog effectiever te kunnen uitvoeren, verkennen we de kansen van aansluiting op andere Europese netwerken en subsidiemogelijkheden.	■	■	■
3.3 Verkenning provincie Utrecht als 'blue region'	Sardinië, Okinawa, Loma Linda, Nicova en Ikaria zijn gebieden die van over de hele wereld een bijzonder kenmerk delen: daar hebben inwoners gemiddeld de hoogste levensverwachting op aarde. De karakteristieken van deze zogeheten 'blue zones' zijn terug te brengen tot een gezonde levensstijl. In de provincie Utrecht kunnen we samen het heft in handen nemen en een gezonde toekomst vormgeven. Dat kan als we samen oplossingen bedenken, initiatief nemen en duurzame verbeteringen in gang zetten. Zo creëren we stap voor stap onze eigen blue region. We verkennen welke initiatieven er in de provincie zijn en op welke manier wij kunnen faciliteren en/of participeren. De data uit de monitor brede welvaart, de trendanalyse brede welvaart, het regiobeeld gezondheid dat gezamenlijk door Health Hub Utrecht en Data- en Kennishub Gezond Stedelijk Leven wordt ontwikkeld en de Sustainable Development Goals vormen hiervoor een mooi startpunt.	■	■	■

Provincie Utrecht

Tekstredactie: Rob Vullings, Tekschrijvers.nl

Vormgeving: Vorm de Stad

Fotografie: Provincie Utrecht

